

Ярослава Терлецька

Галина Петросаняк

РІЗДВЯНИЙ ЯНГОЛ

Зимові оповідки з Карпат

Дискурс
Брустурів — 2018

УДК 821.161.2

Р 49

Терлецька, Я.; Петросаняк, Г.

Різдвяний янгол [Текст] : оповідки / Ярослава Терлецька, Галина Петросаняк. — Брустурів : Дискурсус, 2018. — 112 с.

ISBN 978-617-7411-43-6

Ці історії переносять у Карпати і в Різдво, як машина щастя. Адже саме там щастя було найоднозначнішим — у карпатському дитинстві Ярослави Терлецької і Галини Петросаняк. Тут органічно сплітаються казкові сюжети, гуцульський дух і старовинні коляди.

Ця книжка зігріє душу і дітей, і дорослих.

ISBN 978-617-7411-43-6

Усі права застережено

© Ярослава Терлецька, Галина Петросаняк, текст, 2018

© Дискурсус, видання, 2018

ЗМІСТ

ЯРОСЛАВА ТЕРЛЕЦЬКА

ПАН ЧЕМЕРНИК І ЗОРЯНА ТАЄМНИЦЯ • 7

КОЗЯЧЕ МОЛОКО МОГО ДИТИНСТВА • 19

ЯБЛУКА ЯК ЗОРІ • 37

РІЗДВЯНИЙ ЯНГОЛ • 49

ДИВОВИЖНА РИБА • 59

ГАЛИНА ПЕТРОСАНЯК

НАСТУНЮ, ЛЕТИ! • 71

АНТИПКО • 89

СЛОВНИЧОК • 107

ПАН ЧЕМЕРНИК
І ЗОРЯНА ТАЄМНИЦЯ

Сніг присипав за ніч весь міський бруд, і місто виглядало, наче пряник, притрушений цукровою пудрою, политий білим солодким згустком, поцяткований там і сям кольоровими цукатами. Білосніжна поливка робила все сіре, покривлене та обшарпане справжнім казковим містечком. Леся підстрибувала коло мене, як мале козеня, і вигукувала:

— Франик, Франик, як різдвяний пряник!

Ну, ясно. Це вона вже разом із дідусем радіо наслухалася. Я часто дивувався тій безтурботності та балакучості моєї сестри. Звісно, вона ще мала і багато чого не розуміє. Я теж дуже люблю сніг, але стрибати і розмахувати руками якось не дуже пасує, коли твій батько мерзне в наметах десь далеко від хати, там, де стріляють, і ти не знаєш, чи він повернеться. Ці думки про війну були гірше за холод. Від холоду можна було дати собі раду: запалити у грубці, притулити свої руки до зеленого кахлю, залізити під бабусину перину, загріти собі молока з медом. Але куди дітися від холодних думок? Вони шугали туди-сюди, шарпали мене зсередини і змушували тремтіти навіть під ковдрою. З такими роздумами я брів навмання і не дуже дивився собі під ноги. Вони самі знали дорогу: з Франка, колишньої Вузької Заболотівської, ноги звертали до міської ради, далі минали стару синагогу, залишали ліворуч філармонію, тоді через парк Міцкевича, де

з «Мануфактури» пахло солодкими гофрами, і до головної пошти. Там вкинути листа татові й купити нових гарних марок, може, якихось різдвяних, далі — на стометрівку, поглипати на книжки у вікні «Букініста», а тоді — вуличками на Ринкову, по хліб.

Коли не потрібно було йти до школи, сніданки вдома були справжнім святом. Вже зрання дідуньо тихенько співав і дзенькав горнятками та чайником. Ми вискакували з-під ковдри і мчали на кухню підсмажувати на пательні грінки з учорашнього хліба. Дідусь таке любив з кавою, а ми — з какао. Коли мама отримувала гроші, то приносила ще добрий сир. Ми різали його тоненькими плястерками і клали на теплий хліб. Інколи вона приносила бринзу. Ми плавили її на пательні й загортали в неї теплі скибки хліба. Це теж було дуже смачно. Хіба що бринза була дещо настояна, з «душком», — як казав дідусь. Тоді Леся крутила носом і казала: «Мені сьогодні без душка!» В кінці місяця сиру не було ніколи. Тепер у нас був вибір між сливовим, позичковим та малиновим варенням. Ми, звісно, вибирали малинове, а дідусь позичкове. Сливовим можна було завжди начинити пізніше якийсь пляцок чи пампушки.

Ми сідали навколо столу, дідусь наказував запалити свічку (це тільки взимку, з появою снігу, а влітку ми свічок не палили) і промовляв свою молитву:

*Книги — морська глибина;
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перла виносить.*

Після тих слів Франка він брав до рук товстезну енциклопедію рослин, і ми по черзі загадували сторінку. Це був найцікавіший урок у світі! Ми могли плямкати, хрумкати і сьорбати та дізнаватися про чудернацькі речі. Мама казала, що дідуневі, певно, бракує його студентів, але я думаю, що йому було з нами значно краще, ніж зі студентами. З ними він точно не їв підігрітих грінок.

Мама останнім часом рідко бувала вдома. Вона, крім своєї бібліотеки, ще працює в пані Стефи: допомагає їй з якимись паперами і текстами, інколи прибирає там чи варить для неї їжу. Каже, що нам потрібні гроші. Я засуваю ніс глибше у шалик, ліплю сніжку і щосили копаю. Мені хочеться, щоб усе знову було, як раніше, щоб тато був удома, щоб ми втрюх мандрували засніженим містом у пошуках найкращої квітки на мамин день народження, щоб він тягнув нас на санчатах і питав, на яку дорогу ми хочемо, щоб у неділю він робив сирну запіканку і щоб мама сміялася. Моя наступна сніжка потрапила у щось м'яке, і після приглушеного «бум!» я почув чиесь «ой!».

Неподалік стояв чоловік у довгому пальті. Він сперся на широку лопату, якою розчищав сніг перед нашим будинком, і дивився на мене з-під капелюха так, ніби хотів згадати, як мене звати. Але я точно в нашому будинку ніколи цього чоловіка не бачив.

— Вибачте, будь ласка, — сказав я йому ніяково.

Чоловік усміхнувся і далі собі дивився на мене. Я засунув ніс іще глибше в свій товстий шалик і швидко побіг сходами вгору.

Захеканий, я забіг до нашої квартири на третьому поверсі старого австрійського облущеного будинку. Коридором треба було пересуватися обережно, щоб не зачепити куп книжок і журналів, які дідусь відсортував зі своєї бібліотеки на продаж. Він відкладав похід у «Букініст» уже цілий рік, але ми знали, що і йому нелегко прощатися зі своїми скарбами.

У старій шафі з великим овальним дзеркалом між двома дверцятами лежали в паперовій коробці мої скарби. Там, у глибині, було сховано спогади про ліс: мох, соснові шишки, камінці, покручене коріння, засушена квітка синього тирличу, яку дідусь називав енціаном, витесана батьком для мене дерев'яна ложка з нашої першої ночівлі в горах. Мох був м'яким і теплим. Я притулив його до щоки і заплющив очі. Я хотів, щоб усе було, як раніше!

На порозі з'явилася Леся. Вона тримала в руках свою білу пухнасту шапку і благально свердлила мене очима.

— Андрійку, то що, підемо на санчатах кататися? Ти вже був надворі, а я ще ні, — сказала сестра і, не чекаючи відповіді, натягнула шапку глибоко на очі. Дідусь просив нас піти на базар купити дещо на Святий вечір, то чому б і не на санчатах? Я бачив перед собою примруженого батька, який питав нас загадковим голосом: «То що, якою дорогою ми сьогодні поїдемо?» Це була наша найулюбленіша недільна забавка. «Зеленою! Синьою!» — вигукували ми одне перед одного. Зелена дорога вела до міського парку, синя — до озера, за яким ховався старий цвинтар, червона — до стін Бастіону, тарката дорога вела

на Ринкову, а солодка до «Цукерні», де на Лесин день народження ми всі замовляли собі яблука в шляфроку. Я поправив Лесі шапку. Через своє розкуйовджене кучеряве волосся і великі темні очі вона здавалася мені маленьким диким звірятком, яке щойно прокинулось із зимової сплячки.

Надворі було зимно. Лесині бомбалясики звисали на шнурках і теліпалися при кожному русі, як дві великі пампушки, присипані цукровою пудрою.

— То що, якою дорогою сьогодні поїдемо? — підморгнув я сестрі. Леся не могла стримати своєї радості і вигукувала по черзі всі відомі їй дороги. Домовились їхати спершу на таркату.

На базарі було ще людно. Бабці, замотані в кілька хусток, округлі, як копички сіна, продавали розкладені просто на землі яблука, макогони, пшеницю, дідухи, мак, мід, дзбанки, глечики, горнятка. Поміж того начиння та їства снували містяни: вибирали, оглядали, мацали, куштували, торгувалися. Хтось радо віддавав свої смаколики за дріб'язок. Хтось залишався невдоволеним насупленим жмикрутом.

При дорозі я побачив чоловіка, одягненого в кожух і велетенські биті вовняні чоботи. Він виглядав, наче щойно прийшов з лісу. Чи, радше, як хтось, хто носив ліс постійно із собою. Кремезний гуцул продавав ялинки і відтупцьовував на засніженій бруківці мелодію гір. Поряд, на стареньких санчатах, сиділа бабуся з яблуками:

— Купіть яблuchок, дітоньки! Добрі, солоденькі! — примовляла бабуся тремтячим на холоді голосом.

Яблука у нашій родині любили всі, особливо мама. А дідусь часом смажив нам яблучні пляцки на квасному молоці, які називав яблочники.

Тепер було важливо нічого не забути: молоко, мандарини, горіхи, мак, мід, пшениця, родзинки і слоїчок квашеної капусти, її дуже любив дідусь. Від старого ринку ми звернули на Тринітарську, коли на розі побачили чоловіка у довгому пальті з насунутим на очі капелюхом. Він притулювся до стіни і грав на сопілці. Поруч, на землі, світився старий ліхтар. Свічка всередині тремтіла, але, захищена склом, горіла собі. Здається, це був той самий дивак, який сьогодні вранці відгортав сніг перед нашим будинком, коли я біг на пошту. Мені стало шкода незнайомця. Я підійшов ближче та дістав з торби кілька яблук. Сердега підняв голову й усміхнувся. Важко сказати, якого віку був цей чоловік, але він геть не був схожим на безхатченка. Може, він приїхав з якогось іншого міста або країни? Може, чекав на когось, а ліхтар і сопілка — щоб той хтось його швидше побачив і почув? Хтозна. Чоловік мовчки поклав яблука собі до кишені. Леся з роззявленим ротом глипала на нього. Я потягнув її за рукав, і ми вже хотіли було рушати, коли чоловік раптом витягнув з кишені жакета круглий сріблястий годинник на ланцюжку. Глянувши спершу на нас, а тоді на годинник, поважно сказав:

— Уже час, мені пора! Вони ось-ось зацвітуть.

Ми зиркнули на дивака з ліхтарем.

— Зацвітуть? — нарешті перепитав я.

— Так, скоро зацвітуть! — підбадьорився чоловік.

— Що зацвіте? — перепитала і собі Леся.

— Як то що? — здивувався чоловік. — Найкращі різдвяні квіти!

Я почав озиратися. Надворі вже сутеніло, але на вулицях ще було людно.

— Нам пора додому, — сказав я до Лесі.

Чоловік нахилився до нас і, глянувши мені в очі, спитав сумно:

— Не віриш?

Що йому сказати? Що мій дідусь викладав біологію в університеті? Що я ще ніколи не чув, щоб у Різдвяну ніч цвіли квіти? Чи просто, що на нас чекають удома? Незнайомець перебив мої думки:

— Ідїть до замку Потоцьких. Ворота буде відчинено, але потрапити туди ви зможете лише самі, — сказав він уже майже пошепки та почав озиратися.

— А квіти? — допитувалась Леся.

— Там усе побачите. Мені пора, — відповів чоловік. Сховавши кишенькового годинника, взяв ліхтар і поспіхом рушив углиб Тринітарської.

Смеркало. Ми мусили поспішати. Дідусь, певно, чекає.

Ми повільно тягнули навантажені санчата. Додому не хотілося, тому звернули ще на Старозамкову, а звідти вже манівцями до теплої хати та діду-севої куті. Так гадали.

Височенні ковані ворота до палацу Потоцьких було на правду відчинено. На стовпах угорі обіруч чатували кам'яні безликі лицарі в обладунках. Дивно. На подвір'ї нікого. Жодної живої душі не було і біля самого палацу. Але цікавість ніби сама тягнула санки

поперед нас. Можливо, той дивак був просто божевільний? А я теж добрий дурень, вірю в усе, що кожен зайда скаже. На небі з'явилися перші зорі. Скрізь було тихо і спокійно. Захотілося побути хоч хвилину в цій тиші. Я присів під деревом і дивився на темне небо, поцятковане зорями. У місті через велику кількість ліхтарів і освітлених будинків зірок майже не було видно. Але тут, у темряві, вони були яскравими. Навіть здавалося: якщо довго на них дивитися, вони рухалися.

— Андрійку, я хочу додому! — почув я голос сестри. Мала Леся сиділа на санчатах і нетерпляче човгала ногами.

Раптом ворота палацу закрипіли. Леся скочила із санчат і притулилася до мене. Невдовзі ми побачили незнайомця з ліхтарем. Я дивувався, що така мала свічка може відкидати таку велику тінь. Вона тріпотіла за чоловіком і здавалась мені чи то плащем, чи то крильми.

Леся відпустила мою руку і сказала трохи ображено:

— Ніяких квітів тут немає, а дурити — негарно!

Незнайомець підійшов ближче, приклав палець до губ, а тоді показав на небо.

— Вже час, — сказав він тихо, а тоді подався до старої, понищеної часом і людьми будівлі, що колись, певно, була величним палацом.

— Коли туга стає занадто великою, то завжди можна знайти утіху в зорях, — промовив до мене чоловік та й зник з очей. За хвилину він вигулькнув знову з-за рогу з довгою драбиною, приставив її перед вхідними дверима і поліз угору. Знизу це виглядало

так, ніби він вилазив щабель за щаблем до самого неба. За ним тріпотіла його крилата тінь. На останній щабліні він підняв ліхтар високо над своєю головою, наче силувався впіймати в нього зоряне світло. За якусь хвилю він завмер. Певно, таки щось упіймав, бо ми побачили, як з його ліхтаря хвилями розходилося темним небесним склепінням дивовижне сяйво. Воно розливалось дедалі дужче і дужче, охоплювало срібним блиском усе навколо і лилося на засніжену землю, просто нам до ніг. Зробилося тепло. Навіть мій вранішній смуток кудись зник.

— Квіти! Андрійку, квіти! — скрикнула Леся. Сніг довкола дерева виглядав не таким уже й щільним, і в нас під ногами я побачив незвичні білі квіти. Чи вони вже там були, а ми у темряві їх не бачили?

Важко сказати, як довго ми так стояли, зачаровані небаченим дивом. Коли срібне сяйво знову накрила ніч, незнайомиць зліз із драбини і поволі рушив до воріт.

— Хто ви такий? — наважився я спитати.

— Можете називати мене: пан Чемерник, — сказав незнайомиць, усміхнувся і незграбно тицьнув Лесі в руки кілька білих квіток, які ще рясніли в нас під ногами. Він зник так само несподівано, як і з'явився.

Ніколи раніше я не бачив таких квітів. Вони здавалися маленькими зірками: п'ять срібно-блідих пелюсток сходилися у ледь зеленавій, цяткованій золотим серцевині. На темно-зеленому стеблі міцно трималося цупке листя. Вдома дідусь знайшов у своїй енциклопедії схожий малюнок.

— Це різдвяна троянда, або чемерник, чи як у нас іще кажуть: морозник, — пояснив він. — В інших країнах цю квітку ще називають Христовою трояндою, бо розцвітає саме на Різдво. Вона не боїться ні морозів, ні снігу. Дивна рослина, ніби не від світу цього, а з якоїсь далекої зорі.

Сьогодні Різдво. У нас на столі, крім куті, посеред тареликів і дзбанків біліє різдвяна троянда. Мама тішиться, бо ще ніколи такого дива взимку не бачила. Дідусь підморгує нам і затуляє колядку. А мені раптом робиться тепло і радісно. Я незчувся, як заходився повторювати вголос слова того дивного незнайомця з ліхтарем:

— Коли туга стає занадто великою, то завжди можна знайти утіху в зорях.

— І у квітах, — мовила Леся. — Це теж зорі, тільки маленькі.

Десь далеко чути дзвіночки колядників. Ось вони вже під нашою хатою. Прислухаюся. Та ні, це ж дзвінок у двері. На порозі стояв засніжений усміхнений тато!

Це було найкраще Різдво! Таке тепле. І хтозна, можливо, те все тепло, що витікало з усіх шпаринок на вулицю, топило десь на старих задвірках твердий сніг, щоб різдвяна троянда могла відкритися кожному, хто шукає.

А пан Чемерник, певно, і далі мандрує собі з ліхтарем у руці вулицями старих міст, щоб при нагоді ошчасливити кілька малих стужених сердець своїми таємницями.